

Bogdan WÓJCIK

MORALNOŚĆ U PODSTAW RACJONALNOŚCI

- Mariano Artigas, *The Ethical Nature of Karl Popper's Theory of Knowledge*, Peter Lang, Berne 1999, ss. 153.

Książka Mariano Artigasa *Etyczna natura teorii wiedzy Karla Poppera* stanowi próbę poszerzenia naszej wiedzy odnośnie do filozoficznych propozycji, które nieodłącznie wiążą się z „legendą Popperowską”. Tytuł prezentowanej książki wyraźnie wskazuje, iż Artigas próbował dokonać świadomego zawężenia swoich analiz do jednego obszaru filozoficznych zainteresowań Poppera. Zamiennie z terminem „theory of knowledge” autor używa w swojej książce terminu „epistemology”, co wskazuje, iż traktuje oba terminy jako równoprawne.

Pomimo precyzyjnego tytułu książki, należy uznać, iż *Etyczna natura teorii wiedzy Karla Poppera* pozostaje pozycją wielowątkową. Powyższa uwaga znajduje swoje uzasadnienie już w analizie struktury przedstawionych treści. Autor podzielił swoje dzieło na dwie części. W pierwszej prezentuje dotychczas nie publikowaną, improwizowaną wypowiedź Poppera, która miała miejsce 12 listopada 1992, w czasie odbywającej się w Kyoto konferencji „Filozofia otwartego społeczeństwa”. Artigas dodatkowo dokonuje „rozbioru” tej wypowiedzi, zdanie po zdaniu, wprowadzając rodzaj komentarza, który służyć ma przede wszystkim ukazaniu specyfiki krytyki Poppera, jakiej dokonał jego uczeń, William Warren Bartley III. Przedstawiony w tej części materiał, najobszerniejszy w całej pozycji (ss. 35–102), służy do wyprowadzenia podobnej konkluzji do tej, którą znajdujemy i na końcu książki, iż zrozumienie filozofii Poppera wzmagą się wraz z podkreśleniem „decydującej roli odegranej przez jego moralne przekonania, które uwydatniają próbę demarkacji specyficznego charakteru nauki empirycznej

*UWAGA: Tekst został zrekonstruowany przy pomocy środków automatycznych; możliwe są więc pewne błędy, których sygnalizacja jest mile widziana (obi@opoka.org). Tekst elektroniczny posiada odrębną numerację stron.

i wyraźnie determinują jego propozycje społeczne” (s.102, por. ss. 147–153). Powyższe stwierdzenie dokonane jest na podstawie spojrzenia na epistemologiczne postulaty z perspektywy dojrzałego, zbliżającego się do kresu twórczości Poppera.

W drugiej części książki Artigas obiera inną perspektywę, poszukując źródeł epistemologicznych rozwiązań Poppera w jego młodzieńczych doświadczeniach życiowych, szczególnie w przeżyciach związanych z krótkim okresem związku Poppera z partią komunistyczną w czasach Republiki Austriackiej. Artigas wyraźnie wskazuje, iż w fakcie akceptacji komunizmu, a następnie jego odrzuceniu, na co wpływ miały czynniki etyczne, można dopatrzeć się podstaw metody badawczej dopracowanej ostatecznie w *Conjectures and Refutations*. Szczególne znaczenie posiada w tym względzie związek, jaki Artigas dostrzega między koncepcją fallibilizmu a poczuciem odpowiedzialności, które to poczucie mocno utkwilo Popperowi w pamięci w kontekście dramatycznych wydarzeń rozgrywających się w 1919 r. w upadającym Imperium Austriackim.

W omawianej pozycji zostały zatem mocno wyakcentowane elementy biografii Poppera, jako kluczowe dla zrozumienia koncepcji autora *Logiki odkrycia naukowego*. Dotyczy to szczególnie dwóch jej składowych: krytycznego racjonalizmu i fallibilizmu. Artigas z jednej strony wskazuje, iż nie poszukuje jakiegoś nowego klucza dla zrozumienia Poppera, lecz sądzi, że etyczna perspektywa pomoże zrozumieć znaczenie już wcześniej zaproponowanych kluczy (s. 148). Z drugiej strony Popperowska epistemologia postrzegana z takiej właśnie perspektywy, ukazuje się jako rodzaj postawy (*attitude*), a nie doktryny, lub jak — pisze dalej — „doktryny skoncentrowanej na postawie” (s. 148). Składowymi tej postawy są: racjonalna, otwarta na wszelkie obiekcje i kwalifikacje dyskusja oraz gotowość porzucenia własnych opinii w sytuacji pojawienia się racji ku temu.

Fakt, iż krytyczny racjonalizm, jako stanowisko epistemologiczne, stanowi również składową realizmu metafizycznego, wpłynął na podjętą przez Artigasa, w ostatniej części jego książki, próbę porównania między proponowaną przez Poppera postawą, a tradycją tomistyczną. Ta sugestia pozostająca niejako na boku zasadniczych rozważań, stanowi jeden z wątków pobocznych książki. Podobnie ujmując postawę epistemologiczną Poppera w perspektywie moralnego wyboru, opowiedzenia się za racjonalnością ustanowioną a priori, autor odnosi się do Popperowskich koncepcji z zakresu filozofii nauki i teorii społeczeństwa.

Zasadniczą obiekcją pozostaje jednak pominięcie przez Artigasa konstruktywistycznego charakteru Popperowskiej postawy. Niewątpliwie sam Popper wskazywał na swój krytyczny racjonalizm, jako postawę lub przekonanie o zasadności przyjęcia racjonalności, którą ostatecznie sankcjonuje jednak wybór moralny (s. 30). Uznawana w ten sposób racjonalność osiągnięta zostaje na styku konwencji opisu i rzeczywistości, do której opis ten stosujemy. W konsekwencji przybliżanie się do prawdy posiada znamiona nieskończonego procesu, który może dostarczać doskonalszych wyników, lecz wyklucza możliwość ostatecznych rozstrzygnięć. Zwrócenie uwagi na ten istotny element ujawniający się w racjonalizmie krytycznym Poppera, osłabiłoby z pewnością zasadność propozycji, w których poszukuje się zbliżenia między Popperowską epistemologią a tomistycznym realizmem.

Dla zupełności pierwszej części książki Artigasa należałoby również przytoczyć pełny tekst referatu prof. Kamino, który poprzedził wystąpienie Poppera w Kyoto. Fakt nieukazania się „glosy” Poppera w materiałach, które zwykle publikuje się po poważnych konferencjach, może budzić zastanowienie. Zastąpienie zaś referatu prof. Kamino w książce Artigasa jego krótkim streszczeniem (s. 35–39), choć Popper mocno osadza swoje wystąpienie w jego kontekście, rodzi przynajmniej pewien niedosyt. Tym bardziej, że Kamino zajął się również analizą okoliczności sporu, jaki nastąpił między Popperem i Bartley’em.

Choć Artigas nie dokonuje rewolucyjnych odkryć w kwestii fallibilizmu stanowiącego rodzaj pomostu między Popperowską teorią wiedzy i jego filozofią społeczną, ani nie jest nowatorem w sprawie ustalania etycznych fundamentów jego filozofii (por. s. 109), książkę hiszpańskiego filozofa czyta się bardzo dobrze. Decydują o tym elementy biograficzne, które w znacznej mierze rozszerzają i naświetlają konteksty zdarzeń zarysowane w *Nieustannych Poszukiwaniach*. Dzięki nim zarysowuje się przed nami osobowość Poppera, jako człowieka niezmiernie wrażliwego i otwartego na poglądy innych. Staje przed nami Popper w jednej z najbardziej klarownych postaw filozoficznych — uczciwego poszukiwacza prawdy, nie zrażonego tymczasowością osiągniętych rezultatów.